

První kroky s *capella*

V následujících lekcích se krok za krokem seznámíte s programem *capella*. Přitom se naučíte používat důležité programové funkce na konkrétních příkladech. Tento kurz není v protikladu se systematickou částí tohoto manuálu, je myšlen spíše jako příručka. Nemá věcně-systematickou, ale spíše didaktickou strukturu.

Užívání, vkládání not a soubory s příklady

Symboly, menu a zkratky

V programu *capella* je často možno provést příkaz různými způsoby. V této kapitole budete, pokud to bude možné, používat symbolovou lištu, nikoliv příkazy přes menu. Jedinou výjimkou je zde vkládání not. V této části budeme noty vkládat z PC klávesnice. Později budete vkládat noty z MIDI - keyboardu (klávesového nástroje) nebo z klaviatury na obrazovce. V těchto třech alternativách vkládání not zaujímá způsob vkládání z PC klávesnice centrální postavení a při korekturách, doplňování nebo dalším zpracování Vašeho notového partu může být tento způsob tím nejrychlejším a nejjistějším. Neboť se domníváme, že byste měli způsob vkládání not z PC klávesnice ovládat každopádně, budete v první lekci tohoto tutoria vedeni tímto směrem. V dalších lekcích můžete pak používat způsob, který Vám bude nejlépe vyhovovat.

V této lekci budete pracovat s notovými příklady, jejichž soubory se nacházejí pod označením TUTOR. To znamená, že soubory se jmeny se nacházejí za označením instalační značky *capella* a soubory s příklady (např. LEKT0101) pak za označením TUTOR. Jestliže máte *capella* instalovanou pod značkou C:/MUSIC/CAPELLA2, pak jsou soubory pod zkratkou C:/MUSIC/CAPELLA2/TUTOR/LEKT0101.CAP. Název souboru je zobrazen na notovém příkladu. Ten můžete načíst a srovnat s výsledkem své práce nebo si jím můžete práci zcela uspořít.

Obnova obrazovky

capella neprovádí po některých příkazech obnovu obrazovky. To znamená, že po provedení určitého příkazu, např. pohybu kurzoru, nevidíte možná žádnou reakci nebo po provedení příkazu jsou v obraze jisté poruchy. V těchto případech zmáčkněte **ÁÍCítírlÉ+ÁÍÁlltÉ+ÁÍFí12É**, nebo klikněte na ikonu , čímž dojde k obnově obrazovky. Nyní již uvidíte výsledek svého příkazu správně.

Lekce 1 – vkládání a mazání not, předznamenaní

V této lekci si procvičíte vkládání a mazání not a předznamenaní v jednohlasém systému, poslech partu, ukládání a tisk.

Tento flétnový part existuje jako soubor pro srovnání pod názvem LEKT0102.CAP v adresáři TUTOR.

Poslech not

Umístěte kurzor na začátek notového řádku a tam klikněte myší. Nyní klikněte na symbol reproduktoru . Začne hrát napsaná melodie (podle přednastavení - buď z PC reproduktoru nebo přes zvukovou kartu Vašeho PC. Při přehrávání se krokově posunuje i kurzor.

Pokud nic neslyšíte, přečtěte si způsoby nastavení reprodukce v programu *capella*.

Předznamenání

Zvolte v menu **Soubor** příkaz **Nový**. Otevře se Vám nové okno s jedním notovým systémem.

Pište:

4 c d e g g + f 2 g

Vložení **Á**+**É** došlo ke zvýšení následující noty na **fis'**. Pište dále:

4 g a - h a g + f g f e - e d - d 1 c

Znak **Á**-**É** před notami způsobuje jejich snížení. Zde je odpovídající notový zápis:

LEKT0103.CAP

Odrážku ve čtvrtém taktu napíše *capella* automaticky, neboť vložení noty **f** v C-dur odpovídá notě **f**.

Vytvořte klávesou **Á****É** nový řádek a zkuste něco jiného:

8 + f a + f a g - h g - h

Zde vidíte, že vložení dalšího předznamenání bylo v notovém zápisu „ignorováno“. To však je správně a odpovídá to pravidlům - každé dosazené předznamenání platí až do konce taktu.

Poslechněte si notový řádek kliknutím myši na a uslyšíte, že *capella* změnu na **fis** a **b** skutečně provedla.

Předznamenání závisí na zvolené tónině

Otevřete soubor LEKT0104.CAP. Otevře se nové okno, ve kterém bude jeden systém v tónině E-Dur.

Umístěte kurzor *za* notový klíč, předznamenání a doby taktu (např. kursorovou klávesou **Á****É**), neboť jinak by byly notovým zápisem posunovány.

Pište: 4 e g h e d f h d

V E-dur je u not **gis**, **dis** a **fis** předznamenání a proto ho nemusíte znovu zadávat. Notový zápis pak vypadá takto:

LEKT0203.CAP

zápisu pramení z toho, že v tomto hudebním kusu má být předtaktí s jednou čtvrtěovou notou.

Předtaktí

Umístěte kurzor mezi první a druhou notu a vyvolejte z menu **Nástroje** příkaz **Taktová čára...** (nebo klikněte na ikonu). Zvolte obyčejnou taktovou čáru. Notové dílko bude nyní vypadat takto:

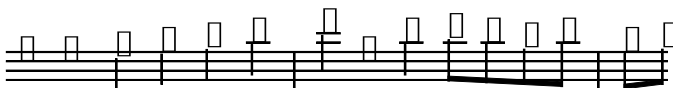
Umístěte kurzor na konec notového řádku a uzavřete jej klávesou **ÁÍĚÉ**. I nový řádek má stejná přednastavení. Budete-li chtít i na dalším řádku vidět takt (3/4), otevřte dialog **Formát systému** (třeba kliknutím na ikonu) a zakřížkujte pole **zobrazit takt na začátku**. Na druhém řádku napište:

Změna klíče

Následující melodie bude tak vysoko, že v tomto violoncellovém partu musí být klíč změněn. Umístěte kurzor na konec nového notového řádku a znovu otevřete dialog **Klíč, tónina, takt**. Zvolte tenorový klíč a po potvrzení dialogu napište noty:

LEKT0204.CAP

Pokud nejste zvyklí na tenorový klíč - první nota je g'.

Noty s tečkou

Umístěte kurzor na konec notového řádku a tipněte na PC klávesnici na tečku **ÁÍ.É**, potom **ÁÍ2É** a nakonec **ÁÍŠíhííftÉ+ÁÍGÉ**. Tím jste napsali notu g' s tečkou. Klávesa **ÁÍ.É** účinkuje vždy jen pro první napsanou notu (potom se vypíná).

Změny klíče, předznamenání a taktu

Zhotovte nový notový systém. Tento systém „sdělil“ tenorový klíč. Napište:

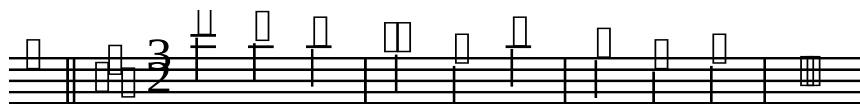

Opět otevřte myší (kliknutím na ikonu) dialog **Klíč, tónina, takt** a zvolte tóninu „c-moll“. Tato tónina se nenachází v rychlé předvolbě - je třeba ji nalistovat ve výklopném poli.

Z téhož dialogu zvolte tří/půlový takt. I ten musíte nalistovat ve výklopném poli.

Nakonec změňte ještě notový klíč na basový a uzavřete dialog.

Po provedení změn napište:

Jště jednou (pro pŕípad, že stále jště nevíte, jak napsat notu s tečkou) si ujasníme, jak napsat poslední takt:

ÁÍ.É, ÁÍ1É, ÁÍSíhíííííÉ+ÁÍCÉ.

Na závěr umístíte jště kurzor na konec řádku, otevřete dialog **Taktová čára** a zvolte „koncovou taktovou čáru“.

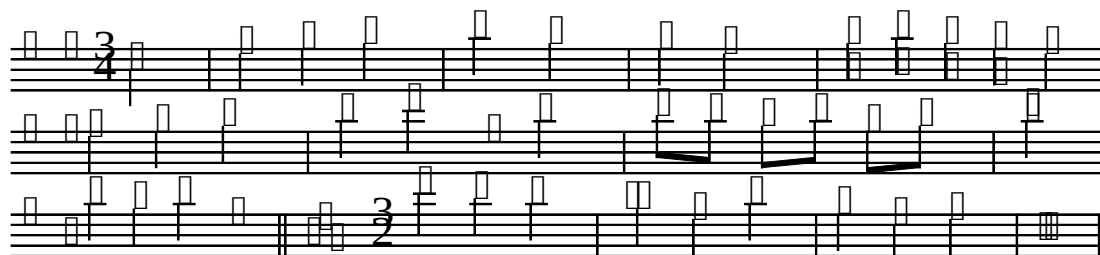
Zarovnání okraje

Před tiskem je jště třeba nejednotný pravý okraj partitury zarovnat. Potáhněte myší (se zmáčknutým tl.) od shora dolů tak, ať všechny tři řádky mají inverzní zbarvení (zmáčkněte ÁÍCítírlíÉ+ÁÍÁÉ). Následující operace bude mít tedy účinek na všechny aktivní řádky. Klikněte na ikonu . Okraj se zarovná. Pokud máte příliš velké mezery mezi notami, spojte řádky pomocí ÁÍCítírlíÉ+ÁÍÁí í É, případně znovu oddělte klávesou ÁÍÉÉ.

Pokud Vám nevyhovuje velikost notových řádků, můžete ji upravit v dialogu **Vzhled stránky** (výška notového řádku). Zde můžete nastavit nejen rozteče notových řádků, ale i velikost okrajů.

Part uložte např. pod názvem CELLO a porovnejte ho se souborem

LEKT0207.CAP:

Lekce 3 – partiturové šablony, pomlky a akordy

V této lekci se naučíte zacházet s partiturovými šablonami capelly, vkládání pomlky a akordů a vícehlasé přehrávání.

Partiturové šablony zaujímají důležité místo v konceptu *capelly*. Zde si procvičíme práci s již hotovými šablonami.

Zvolte v menu **Soubor** příkaz **Nový a předloha**. Otevřete pod označením MODELS/KAMMERN předlohu TRIOSONA.CAV. Soubor s předlohou (má příponu .CAV) se liší od normálního souboru *capelly* (který má příponu .CAP) jen tím, že po otevření nemá žádné jméno. Díky tomu je zabráněno, aby byla originální předloha při ukládání přepsána.

Na obrazovce se Vám objeví začátek čtyřhlasé partitury. První takt je ve všech hlasech vyplněn fiktivními notami g, abyste viděli, zda taktová čára je průběžná přes všechny řádky. V této předloze je (tak, jak to odpovídá zvyklostem) průběžná taktová čára mezi oběma klavírními řádky. Odstraňte ve všech hlasech napsané noty.

Při volbě partiturové šablony dochází k přednastavení např. roztečí mezi jednotlivými notovými řádky, rozteče mezi jednotlivými systémy, určení taktových čar atd.. Vidíte, že rozteč mezi řádkem „Violino“ a pravou rukou klavíru („Basso continuo“) je o něco větší větší než rozteč mezi oběma melodickými nástroji. Upravte partituru na D-dur a 3/4 takt (viz lekce 2). Dejte pozor na to, aby v dialogu **Klíč, tónina, takt** bylo zakřížkováno pole **Na všech řádcích systému**. Jinak dojde k nastavení jen u řádku, na kterém leží zrovna kurzor.

Napište do horních dvou řádků následující melodii (dejte pozor na noty s tečkou):

Umístěte kurzor na začátek jedn oho z horních dvou řádků a klikněte na ikonu . Uslyšíte dvojhlasou melodii (přes zvukovou kartu PC, nebo MIDI). Je-li v dialogu **Hudba in/out** zaktivováno pole **Sledování obrazu při přehrávání**, bude se notový obraz vždy měnit, jakmile bude kurzor obrazovku opouštět.

Akordy

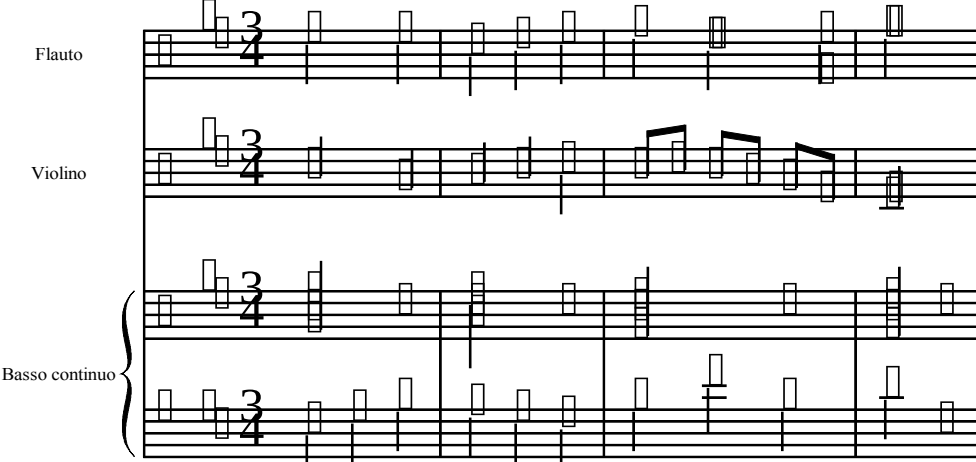
V klavírním partu chceme nyní napsat akordový doprovod. Při vkládání tohoto akordu

budeme postupovat takto:

- Jestliže vkládáte noty pomocí MIDI - klávesového nástroje:
Zmáčkněte klávesu Á1É, kterou zadáte délku noty (půlová), a zahrejte daný akord (všechny tři klávesy zmáčkněte součastně).
- Jestliže vkládáte noty pomocí PC klávesnice:
Klikněte na symbol akordu . Označení myši na obrazovce se změní na akordový symbol. Napište jednotlivě tóny akordu, nyní obdržíte nikoliv tři po sobě jdoucí tóny, ale akord. Jestliže se zmýlíte, zmáčkněte ještě jednou klávesu toho tónu, který jste napsali špatně. Tím se špatná nota vymaže.
Přemístěte kurzor vpravo od akordu, zmáčkněte klávesu Á1É (pro vkládání čtvrtových not) a zmáčkněte Á1É1É1É1É1É1É1É. Tím jste vložili čtvrtovou pomlku.

Obdobným způsobem budete psát i další akordy. Pokud píšete pomocí PC - klávesnice, musíte před každým dalším akordem (pomlčkou) nejdříve posunout kurzor (klávesou ÁĹĚĚ).

Z akordového do notového režimu přepnete opět kliknutím na ikonu . Dopíšte partituru podle předlohy:

Vaší práci si uložte pod jménem TRIISON.

Experimentování s partiturovými šablonami

Vyzkoušejte si možnosti, které Vám partiturová šablona nabízí. Klikněte na ikonu a otevře se dialog **Partiturová šablona**. V horním volicím poli nechte aktivováno **Nastavení partitury** a libovolně změňte hodnoty v ostatních oknech dialogu. Po potvrzení změn **OK** (nebo klávesou ÁĹĚĚ), uvidíte v partituře odpovídající změny. Tímto způsobem zde můžete změnit např. tempo (rychlost přehrávání), přiřazení zvuků nástrojů k daným nástrojům v partituře, způsob psaní trámek (podívejte se na změny osminových trámců v houslovém partu), vertikální rozestupy jednotlivých partů, označení alla- breve atd.

Klikněte na **Nastavení partu** a otevře se Vám druhá část dialogu, kde je další nabídka funkcí, vztahujících se k partiturovým šablonám. Klikněte postupně na všechny řádky v horním rolovacím okně. Podle toho, který part je aktivní, se mění údaje i v ostatních oknech. Všechny hodnoty a údaje můžete měnit podle svých představ. Změny můžete (jako vždy) potvrdit, nebo zrušit (**OK** nebo **Zrušit**). Změny, které jste provedli se vztahují na Vaši partituru, nikoliv na šablonu, se kterou jste začínali na začátku lekce - TRIOSONA . CAV. (Vaše šablona má jiný název - TRIOSON . CAV).

Vaše experimentování s šablonou můžete ukončit samozřejmě i bez toho, že nový soubor uložíte.

Lekce 4 – blokové funkce

V této lekci doplníte Triosonátu z předchozí lekce a na ní se naučíte blokové funkce. Poznáte různé druhy bloků a možnosti jejich zpracování v partiturách.

LEKT0403.CAP Notový blok

Otevřete soubor LEKT0401 .CAP. Je to stejný soubor, jaký jste založili v minulé lekci. Potáhněte myši přes první tři takty horního hlasu. Takto označený blok bude mít inverzní barvu.

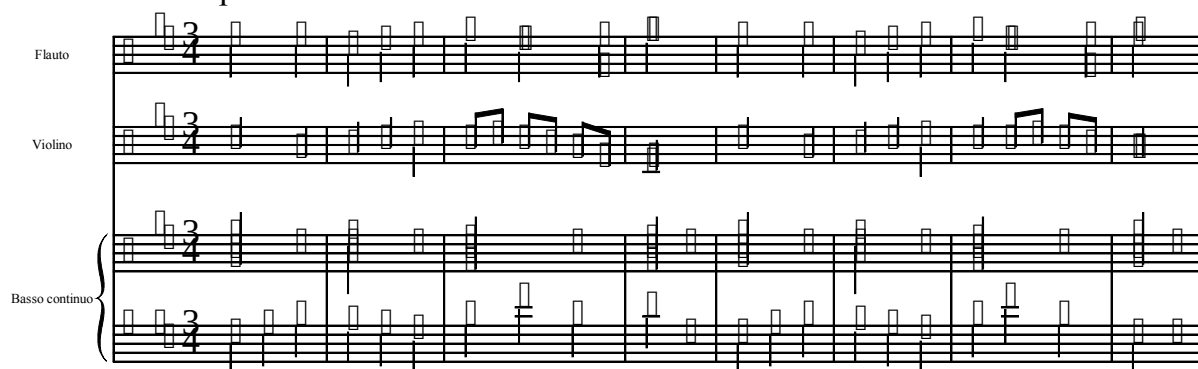
Zvolte v menu **Úpravy** příkaz **Kopírovat**, nebo zmáčkněte ve Windows obvyklou kombinaci kláves **ÁlCítírlÍÉ+ÁlCÉ** nebo **ÁlCítírlÍÉ+ÁlÍlnÍslélrítÉ**. Tím se daný blok uloží do paměti počítače, odkud ho můžeme potom přemístit na libovolné místo. Uložení bloku do paměti je signalizováno i na stavovém řádku, kde se objeví text „8 Akordů“ (hlášení na tomto řádku nerozlišuje mezi jednotlivými notami a akordy). Přemístěte teď kurzor na konec prvního řádku a zvolte z menu **Úpravy** příkaz **Vložit** (nebo proveďte vložení jiným způsobem obvyklým ve Windows). Horní hlas nyní vypadá takto:

Zkopírujte nyní stejným způsobem první 2 takty houslového a první 3 takty klavírního partu.

Abyste vytvořili odlišný závěr, dopište sedmý a osmý takt v houslovém partu a osmé takty v ostatních partech ručně.

Dostanete tuto partituru:

Systémový blok

Umístěte kurzor na konec jednoho řádku systému a zmáčkněte **ÁlĚÉ**. Dostanete nový systém.

Potáhněte myši shora - dolů přes první čtyři řádky (starý systém s notami). Inverzní barvu budou mít všechny čtyři řádky. Zde nehraje roli, v kterém místě prvního řádku jste začli táhnout myši, do bloku budou zařazeny všechny řádky, přes které myši přejedete. Celý tento blok zkopírujte do paměti. Na stavovém řádku se objeví „1 systém“.

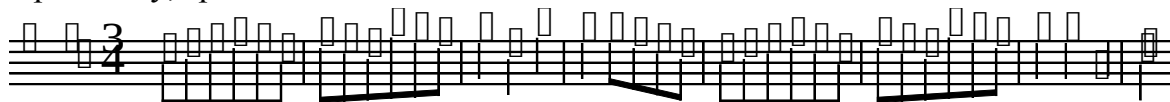
Umístěte kurzor do nového systému (bez not) a překopírujte do něj blok z paměti. Nový systém je teď zcela identický se starým. Z hlediska hudebního obsahu je nový blok opakováním starého. Při opakování můžeme basový hlas změnit. Použijeme opět notový blok:

Přetáhněte myši přes spodní řádek tak, až budou mít všechny noty inverzní značení. Dejte pozor na to, aby jste neoznačili i notový klíč a předznamenání. Zvolte v menu **Úpravy** příkaz **Vystříhnout**.

Notový blok je odstraněn. Tím, že jste použili příkaz **Vystřihnout** a nikoliv **Smazat**, nachází se nyní v paměti (a můžete ho později někam umístit). V našem případě ale stačí, že byl blok odstraněn a vzniklo prázdné místo, kam můžeme

LEKT0404.CAP

napsat nový, spodní hlas:

Umístěte kurzor na konec druhého systému a vytvořte systém nový.

Systemové bloky z jiných souborů

„Triosonáta“, se kterou jsme právě pracovali, nyní obdrží střední část. Vytvořte další notový systém (pod druhým) a otevřete soubor LEKT0405.CAP. Pro tento soubor vytvoří capella nové okno, ve kterém bude střední část, kterou vložíte do „triosonáty“.

Přetáhněte myš přes oba dva systémy nového souboru. Všimněte si, že již když se dotknete druhého systému, označí se celý. To je dáno tím, že bloky, které by obsahovaly např. jeden úplný a jeden neúplný systém, jsou nesmyslné, a při vkládání by mohly způsobit zmatek. Systemové bloky v *capelle* musí obsahovat vždy minimálně jeden systém.

Zkopírujte nyní oba označené systémy do schránky Windows, vyměňte okno za „triosonátu“ a vložte systémový blok do prázdného systému (kurzor umístěte libovolně do spodního systému). Výsledek práce odpovídá souboru LEKT0406.CAP.

Nyní chybí už jen vytvoření konce „triosonáty“. Aby měla tato skladba formu A-B-A', musíme použít opět první část. Chcete-li mít lepší přehled o celé partitūře, klikněte na ikonu . Dostanete silně zmenšené zobrazení, jeho velikost můžete ovlivnit v menu **Režim** příkazem **Obrazovka...**. Zvolte v poli **zmenšený**, v bloku **Velikost zobrazení** např. hodnotu **1** nebo **2**.

Veškeré práce a úpravy můžete samozřejmě dělat při libovolné velikosti obrazovky. Zkopírujte nyní oba dva první systémy na konec partitūry.

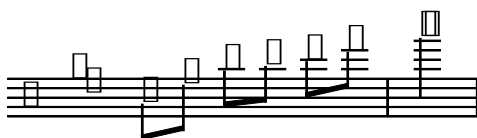
Prázdný systém na konci partitūry odstraňte tím, že v menu **Úpravy** zvolíte příkaz **Systémy spojit**. Tím bude krátký, poslední systém připojen k předposlednímu. Neboť je poslední systém prázdný, zůstane předposlední nezměněn.

Formátování řádků

Nejdříve ještě upravíme závěr skladby. Myší si přepněte na ikonu (normální velikost) a smažte poslední dva takty flétny ve spodním systému. Doplňte:

Zrovna tak smažte poslední dva takty houslového partu a doplňte:

Neboť se Vám nyní začaly prolínat noty z houslového partu do flétnového, upravte rozestup mezi těmito notovými řádky. Umístěte kurzor libovolně do houslového řádku a zvolte v menu **Formát** příkaz **Řádku...** V dialogu, který se objeví, zvolte větší hodnotu v poli **dodatečný rozestup nahoru**.

Tím se zvětší rozestup jen mezi těmito řádky systému. Rozestupy mezi ostatními řádky systému se nezmění. Jejich rozestup je nastaven v dialogu **Partiturová šablona**.

Stejného efektu byste dosáhli, kdybyste umístili kurzor na flétnový řádek a hodnotu dodatečného rozestupu upravili v dialogu **dodatečný rozestup dolů**. Vzhledem k tomu, že právě houslový part způsobil nutnost úprav rozestupů je logické, že jste zvolili první způsob rozestupů. Kdybyste později houslový part upravili nebo smazali, uviděli byste důležitost tohoto rozhodnutí.

Budete-li chtít změnit rozestupy na několika řádcích, označte je nejdříve myší a teprve potom vyvolejte příkaz.

Pomocí řádkových bloků můžete individuálně měnit globální nastavení. Řádkové bloky není možno kopírovat a jinam vkládat.

Na konec partu dejte koncovou taktovou čáru (viz lekce) a zarovnejte okraj. Na to musíte označit celou partituru (ÁÍCítírlíÉ+ÁÍÁÉ) a kliknout na ikonu

Nakonec označte všechny systémy mimo prvního, umístěte kurzor do druhého systému a stiskněte ÁÍSíhíííftÉ+ÁÍCítírlíÉ+ÁÍÉlnídÉ. Kliknutím myší na ikonu

vyvolejte dialog **Formát systému**. Zde klikněte (jednou nebo dvakrát) na pole **zobrazit takt na začátku** a **úplné označení nástrojů** tak, až budou políčka bílá.

Tím dosáhnete toho, že od druhého systému již nebude zobrazen takt a popis nástrojů bude zobrazen zkratkou. V této notové partituře není nutné před každým řádkem psát odpovídající nástroje a proto tyto popisy mohou zcela odpadnout. Druh zkratek (popisu) - v tomto případě „žádné“ je nastaveno v dialogu **Partiturová šablona**.

Hotovou „triosonátu“ si můžete poslechnout a porovnat se souborem LEKT0407.CAP.

Lekce 5 – text písně a úpravy trámců

V této lekci se naučíte na třech příkladech přiřazovat text písní notám, sázení not s praporky a trámci, ligatury.

Otevřete soubor LEKT0501.CAP. Obdržíte píseň „Es tönen die Lieder“. Melodie je kompletní, chybí jen text.

Umístěte kurzor do horního systému a vyvolejte kliknutím myší na ikonu dialog **Text písně**.

Klikněte myší na prázdné textové pole a pište se všemi pomlčkami a prázdnými znaky:

Es tö-nen die Lie-der, der Früh-ling kehrt wie-der, es

Když dialog uzavřete, napíše se text písně správně pod odpovídající noty.

V tomto okamžiku nevyhovuje u Vašeho textu rozestup od not, ani velikost písma. Text zasahuje do nejnižších not a nedá se číst.

Vyvolejte ještě jednou dialog **Text písňě** a experimentujte s hodnotou **Vzdálenost textu od řádku**, klikněte na text **Písmo...** a v poddialogu zvolte trochu větší velikost písma. Jestliže má text vzhledem k notám málo místa, zobrazí se červenou barvou. To je možno někdy tolerovat (jinak je nutno zvolit menší velikost písma). Srovnajte svou práci se souborem:

Es tö-nen die Lie-der, der Frühling kehrt wie-der, es

Slabiky přes více not

Umístěte kurzor do druhého systému, vyvolejte dialog **Text písňě** a pište dále: spie-let~ der~ Hir-te auf sei-ner~ Schal~ mei.

Znak ~ (tilda) způsobí, že slabika před ním se bude vztahovat na dvě noty. Vyvolejte znovu daný dialog a pokračujte:

spie-let~ der~ Hir-te auf sei-ner~ Schal~ mei. Tra-la-la-la-la-la-la-la, tra-la-la-la-la-la-la-la.

Celý text pište do *jednoho* řádku.

Druhý systém je nyní příliš dlouhý. Rozdělíte ho tím, že kurzor umístíte na konci čtvrtého taktu a zmáčknete **ÁíĚÉ**. Zároveň s notami se rozdělí i text. Píseň bude nyní vypadat takto:

Es tö-nen die Lie-der, der Frühling kehrt wie-der, es

spie - let der Hir - te auf sei - ner Schal mei. Tra

la - la - la - la - la - la - la - la, tra - la - la - la - la - la - la - la.

Trámce a praporky

Jako poslední krok rozdělíte trámce tak, aby odpovídaly slabikám. Umístěte kurzor do druhého systému mezi druhou a třetí osminovou notu a klikněte na ikonu . Tímto příkazem se trámec v daném místě rozdělí. Obdobně rozdělte i další čtveřici osminových not na tomto řádku.

Na závěr označte třetí systém (inverzní barva) a opět klikněte na ikonu . Objeví se noty s praporky. Zarovnejte okraj a výsledek porovnejte se souborem LEKT0504.CAP:

Es tö - nen die Lie - der, der Früh - ling kehrt wie - der, es

spie - let der Hir - te auf sei - ner Schal mei. Tra

la - la - la - la - la - la - la - la, tra - la - la - la - la - la - la - la.

Písně s větším počtem slok

Otevřete soubor LEKT0505.CAP. Je v něm melodie „Michael, Row the Boat Ashore“.

Pro první řádek otevřete dialog textu písně a napište:

1. Mich-ael row the boat a-shore, hal-le-lu

Textový řádek ukončete kombinací **ÁÍCítírlÉ+ÁÍĚÉ**. Tím vytvoříte nový textový řádek, aniž byste dialog opustili. Na novém řádku napište:

2. Si-ster help to trim the sail, hal-le-lu

Po uzavření dialogu jsou oba textové řádky umístěny pod notami, čísla slok leží vlevo od prvních not. Jestli budou řádky textu příliš blízko sebe, otevřte ještě jednou daný dialog a dejte větší hodnotu v poli **Rozestup mezi slokami**.

V druhém systému je podobný text. Abychom jej nemuseli znovu psát, budeme postupovat takto:

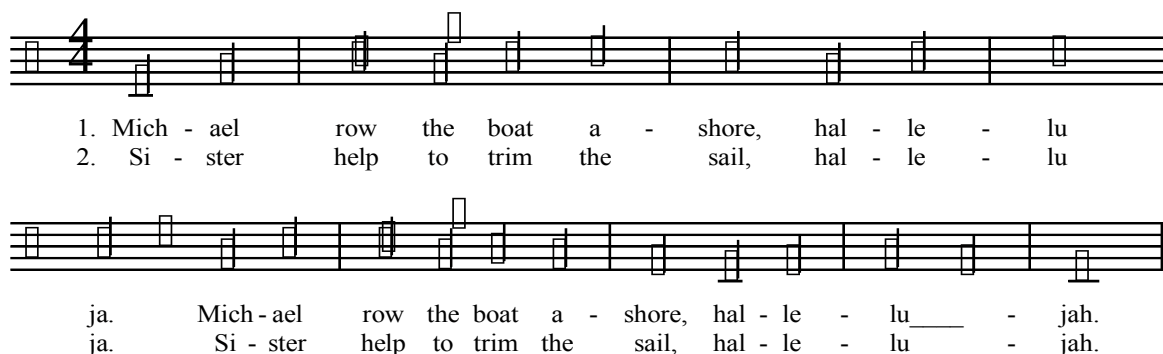
Znovu otevřeme textový dialog, označíme (inverzně) text v dialogovém okně a zkopírujeme ho do schránky (**ÁÍCítírlÉ+ÁÍCÉ**). Dialog uzavřeme, kurzor umístíme na další systém a znovu dialog otevřeme. Textové pole je v něm prázdné. Myší klikneme na pole **Text** a stiskneme **ÁÍCítírlÉ+ÁÍVÉ**. Tím jsme text zkopírovali do druhého řádku.

Na druhém řádku je trochu jiné dělení slabik, proto ho přepracujeme takto (všimněte si spodní čárky před koncem):

jah. Mich-ael row the boat a-shore, hal-le-lu~_jah.

jah. Si-ster help to trim the sail, hal-le-lu~_jah.

Po uzavření dialogu zjistíte, že spodní čárka se neobjeví jako znak, ale jako čára dlouhá až k poslednímu tónu, který patří k dané slabice. Toto značení se používá ve vokální hudbě u dlouhých držených tónů. Hotová píseň bude po zarovnání vypadat takto:

1. Mich - ael row the boat a - shore, hal - le - lu
 2. Si - ster help to trim the sail, hal - le - lu

ja. Mich - ael row the boat a - shore, hal - le - lu - jah.
 ja. Si - ster help to trim the sail, hal - le - lu - jah.

Lekce 6 – dvouhlasé notové řádky, polyfonie

V této lekci se naučíte psát party se dvěma hlasy a s rozdílným rytmem v jednom notovém řádku.

Čtyři vokální hlasy ve dvou notových řádcích

Otevřete soubor LEKT0601 .CAP. Obsahuje začátek chorálu „Wie schön leuchtet der Morgenstern“ od J. S. Bacha. V tomto typu hudby je zvykem psát do jednoho notového řádku soprán a alt, a do druhého tenor a bas. V tomto souboru máte již sopránový a basový part napsán. Chybí jen dopsat chybějící tenor a alt.

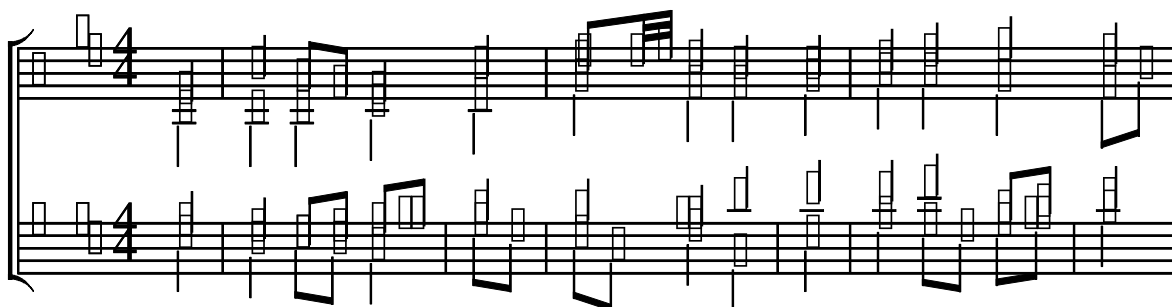
Umístěte kurzor do horního řádku a zvolte v menu **Úpravy příkaz Vložit hlas...** V dialogu, který se objeví, zvolte **spodní**, neboť sopránový hlas je již napsán.

Kurzor nyní stojí na právě zvoleném spodním hlasu. To poznáte podle toho, že je umístěn trochu níže, než obvykle. Již existující sopránový hlas má šedou barvu, není aktivní. Nožičky jeho not směřují nahoru - tak, jak je to u horního hlasu obvyklé. Když myší kliknete na horní polovinu řádku, stane se horní (sopránový) hlas aktivní, kurzor se posune nahoru, noty zčernají a je možno na tomto partu pracovat.

Stejným způsobem zřídíte v druhém řádku další horní hlas - tenor.

Před vkládáním not oddělte systém na konci třetího řádku. Jestliže jste systém oddělili ještě před zřízením druhých hlasů, budete muset v dalších řádcích hlasy opět zřizovat. Při dělení (nový systém) zůstává druhý hlas již zachován.

Klikněte opět na spodní polovinu horního řádku a vložte (napište) altový hlas, potom klikněte na horní polovinu spodního řádku a napište hlas tenorový. Výsledek vypadá takto:

Horizontální posuv not

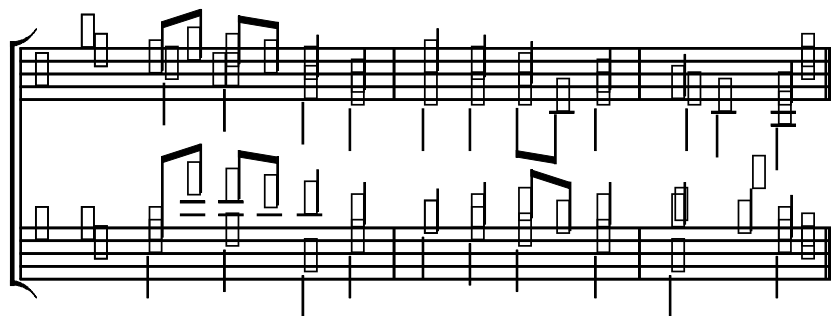
Obraz not je zpočátku na druhém systému díky altovému hlasu nečitelný, proto bude možná vhodnější psaní partitury na PC klávesnici:

4 a + g e d d d 8 d c 4 d d c ÁÍÍ2É a

Noty sopránů a altů se částečně překrývají (tam, kde jsou jen sekundu od sebe). Pokud pracujete s verzí *capella professionell*, umístěte kurzor na druhý systém a před první notu a' v altu (musíte kliknout na spodní polovinu řádku) a zvolte v menu **Nástroje** příkaz **Noty posunout...**, nebo klikněte na ikonu . V dialogu klikněte na hodnotu **5**.

Po opuštění dialogu dojde k posuvu noty doprava a oba hlasy budou nyní jasné a čitelné.

Stejným způsobem posuňte i ostatní noty, u kterých je tento problém. Vložte tenorový part a dostanete následující obraz:

Ligatury

Otevřete soubor LEKT0604.CAP. Je to začátek fugy d-moll z „Plně temperovaného klavíru“ od J. S. Bacha. Téma sopránového hlasu je napsáno. Part má pokračovat notou 5/16 dlouhou. Umístěte kurzor na konec sopránového hlasu a tipněte ÁÍ6É ÁÍSíhííftÉ+ÁÍÉÉ. Tím jste vytvořili prodloužení o jednu šestnáctinovou notu, která je s notou čtvrt'ovou spojena (ligatura). Při přehrávání melodie uslyšíte, že nota opravdu zní déle. Pokračujte v psaní a dejte pozor na druhou ligaturu:

Polyfonní klavírní party

U této tříhlasé fugy je třetí hlas (alt) někdy hrán pravou rukou, jindy levou. Notový zápis jednotlivých hlasů musí být přesný. Alt začíná nejdříve ve třetím taktu na spodním notovém řádku.

Zříd'te na druhém řádku systému dva hlasy a pište nový **horní hlas**. Pište:

Po skupině šestnáctinových not přejímá alt pravá ruka. Proto zříd'te i v horním řádku druhý hlas (spodní) a napište do něj následující noty a pomlky:

ÁÍFÍÉ 1 ÁÍ ÍMíeÍzÍeÍrínÍíÍÍÍ É ÁÍ ÍMíeÍzÍeÍrínÍíÍÍÍ É ÁÍ ÍMíeÍzÍeÍrínÍíÍÍÍ É 4 ÁÍ
ÍMíeÍzÍeÍrínÍíÍÍÍ É f d

Výsledkem je rozdělení altu do obou řádků systému. Ještě zde ruší pauzy v horním řádku na spodním hlasu. Navíc leží mezi sopránovými notami a vytvářejí čtyřhlas, který zde není.

Označte pomlky jako notový blok a klikněte na ikonu . Tím se pomlky stanou neviditelnými a zmizí z obrazovky.

Výsledek porovnejte se souborem LEKT0606.CAP:

Soubor LEKT0607.CAP obsahuje o něco delší část této fugy (vstup basového hlasu). Můžete zde studovat další horizontální posuv not, dělení středního hlasu, neviditelné formátování atd.

Lekce 7 – transponování

V této lekci se naučíte transponování a chromatický posuv not.

Budete pracovat s partiturovou šablonou LEKT06.CAV z adresáře TUTOR. K tomu zvolte v menu **Soubor** podmenu **Nový** a příkaz **předloha**. Partitura je napsána pro čtyři dechové nástroje.

Možná víte, že třeba klarinetů různých velikostí hrají v rozdílných tóninách. Hráč (hudebník) použije tentýž grif, tóny ale zní různé. To znamená, že klarinetový part musí být napsán v jiné tónině, než je základní. Jedná-li se např. o B-klarinet, hraje klarinetista tón c, ve skutečnosti však zní tón b. Aby tudíž dosáhl stejného výsledku (a s ostatními nástroji ladil), musí vlastně hrát o tón výš.

Transponování jednotlivých partů

Práci s transponováním spojenou provádí *capella* sama.

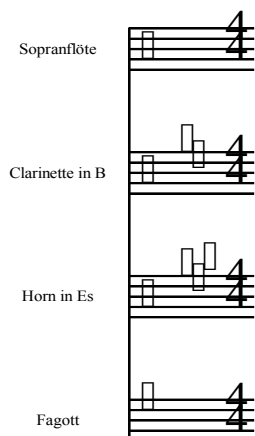
Umístěte kurzor na klarinetový řádek partitury a vyvolejte dialog **Klíč, takt, tónina**. Zvolte tóninu D-dur a dejte pozor, aby nebylo zakřížkovááno pole **Na všech řádcích systému**, neboť nová tónina musí platit jen pro klarinet.

Po uzavření dialogu obdrží klarinetový hlas dva křížky. Klarinet tedy bude hrát v D-dur. Upravte nyní hornový part do A-dur (neboť se jedná o rohu s laděním Es).

LEKT0703.CAP

Part uložte (např. pod názvem DECHHUDB .CAP) a porovnejte se souborem LEKT0701 .CAP.

Musical score for four woodwind instruments: Sopranflöte, Clarinette in B, Horn in Es, and Fagott. Each staff shows a 4/4 time signature and a few notes.

Otevřte soubor LEKT0702 .CAP. Otevře se okno, které obsahuje jednu jednohlasou melodii, kterou zkopírujete a vložte do flétnového řádku partitury. Potom zkopírujete tento notový blok (který ještě stále máte ve schránce Windows) do klarinetového hlasu za klíč, tóninu a takt. Všimněte si, že při vkládání se daný notový blok sám již transponoval, tzn. že *capella* provádí tuto činnost sama podle nastavené tóniny. Nakonec vložte tento notový blok i do ostatních hlasů. Výsledek odpovídá tomuto vyobrazení:

Musical score for four woodwind instruments: Sopranflöte, Clarinette in B, Horn in Es, and Fagott. Each staff shows a 4/4 time signature and a full melodic line.

Brát ohled na transponované nástroje

Když si partituru poslechnete (kliknutím na ikonu) zjistíte, že zní falešně, neboť transponované nástroje nyní hrají ve svých tóninách. Můžete si pomoci následovně: Otevřte kliknutím myši na ikonu dialog **Partiturová šablona** a klikněte na volící pole **Nastavení partu**. Dialog změní svůj obsah. Zvolte klarinetový řádek. Hodnoty v ostatních polích ukazují údaje, týkající se tohoto řádku - „2. Klarinet, 80“.

V poli **Transponovat nástroj** zvolte hodnotu „2 - velká sekunda“, a v poli **směrem** údaj **nahoru**. Stejně upravte i hornový hlas (*velká sexta dolů*). Nyní bude při přehrávání partu znít vše správně.

Toto přednastavení se týká jen zvukového výstupu - nemá vliv na noty.

Proveďte ještě jednu úpravu, přiřaďte v dialogu **Partiturová šablona** flétnovému řádku „oktávový houslový klíč (alta)“. K tomu musíte opět otevřít **Nastavení partu** a vybrat z pole **Klíč**. Nyní obdrží flétna oktávový houslový klíč s označení „8“. Při přehrávání bude flétna znít o jednu oktávu výš.

Transponování partů vybraných z partitury

Pro méně zdatné aranžéry má předcházející postup nevýhodu: hlasy transponujících nástrojů se musí již transponované psát. V praxi to nebývá možné provést přes blokové funkce, jako v minulém příkladu. Navíc dirigent musí v průběhu zkoušky orchestru partituru stále přepočítávat, aby si udělal jasný obraz.

Tento problém můžete vyřešit tak, že partituru nejdříve napíšete ve „znějící tónině“ a teprve potom provedete transpozici jednotlivých hlasů.

Otevřete soubor LEKT0705.CAP. Tento soubor je větší partitura smíšeného orchestru („Happy Birthday“). Všechny hlasy, i klarinety a saxofony, jsou napsány v znějící tónině - v C-dur. Když si partituru přehrajete uslyšíte, že všechny nástroje spolu dohromady správně zní.

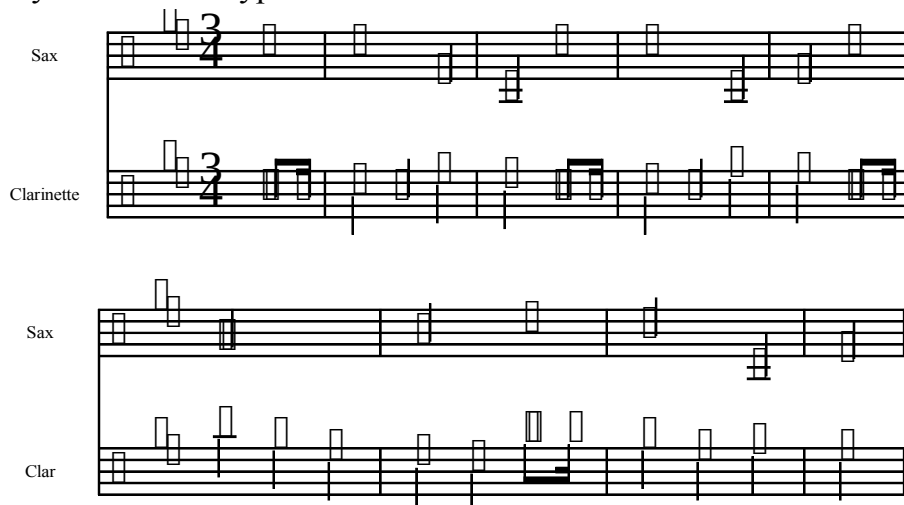
Zvolte v menu **Nástroje** příkaz **Výtah partu...** V dialogu označte řádek „Sax“ a „Klarinet“.

Po opuštění dialogu dostanete nové okno a v něm dvouhlasou partituru se zvolenými hlasy.

Pokud pracujete s verzí *capella compact*, nemůžete provést výtah partu z partitury tímto způsobem. Řádky, které nechcete musíte smazat **ÁÍCítířílÉ+ÁÍYÉ**.

Označte oba systémy a klikněte na ikonu . V dialogu **Transponování** zvolte **Typ** na **se změnou tóniny** a **Interval** na „2 - velká sekunda“ **nahoru**.

Výsledek bude vypadat takto:

The image displays two systems of musical notation. The first system consists of two staves: the top staff is labeled 'Sax' and the bottom staff is labeled 'Clarinette'. Both staves show a sequence of notes with stems pointing upwards, indicating a melodic line. The second system also consists of two staves: the top staff is labeled 'Sax' and the bottom staff is labeled 'Clar'. These staves show the same sequence of notes as the first system, but they are transposed up a major second (two lines) from the original score, as indicated by the '2 - velká sekunda' interval setting mentioned in the text.

Transponování bez změny tóniny

Někdy potřebujete posunout noty, aniž byste měnili tóninu. To je např. případ paralelně běžících hlasů. Vložíte (napíšete) jeden hlas, který zkopírujete do jiného hlasu a posunete třeba o tercii.

Otevřte LEKT0707.CAP. Dostanete malý duet:

Nejdříve překopírujte spodní hlas do horního řádku. Horní řádek potom označte jako notový blok a zvolte příkaz **Transponovat**. Jako typ zvolte **bez změny tóniny** a jako **Interval „4 - velká tercie“ nahoru**.

Po opuštění dialogu je horní řádek posunut o tercii nahoru. Předposlední notu můžete změnit na d'.

Lekce 8 – zvláštní notové formáty a artikulační znaménka

V této lekci se naučíte používat některé speciální funkce, které se vztahují k notám. Budete provádět zanášky, přírazy, směřování nožiček not, měnit notové hlavy a frázovat noty.

Otevřte soubor LEKT0801.CAP, který obsahuje partituru pro housle, fagot a malý bubínek.

Tuto partituru nyní přepracujete.

Enharmonická záměna

V houslovém hlasu se dvakrát objevuje nota fis. Správně by zde ale měl být tón ges. Notu fis proto označte a klikněte na ikonu enharmonické záměny . Totéž proved'te i s druhou notou.

Orientační posuvka

Čtvrt'ovou notu „a“ ve třetím taktu fagotu je možno lehce omylem zaměnit za „as“. Proto u ní vynutíme předznamenání. Notu označíme a klikneme na ikonu orientační posuvky .

Notace bicích nástrojů

Noty malého bubnu by měly vypadat tak, aby odpovídaly notaci bicích nástrojů. Střední řádek tedy označte a vyvolejte dialog **Formát not** (třeba kliknutím na ikonu). Ve výklopném poli **Hlava not** zvolte **Kreuz** - křížové.

Následně by měly být upraveny nožky not. V partiturové šabloně je pro tento part bubnu nastaven **1-linkový řádek** notová linka. Tento řádek tvoří v programu *capella* střední linka notové osnovy. Přesto jsou zde všechny notové nožky nasměrovány směrem dolů. Označte osminové a čtvrt'ové noty a vyvolejte v dialogu **Formát not** v poli **Nožka not** údaj **nahoru**.

Gruppetto

Půlové noty ve fagotovém hlasu mají dostat zdvih ve formě přírazových not. Umístěte kurzor před první půlovou notu a tipněte:

není u verze
capella compact

ÁÍFÍBÉ 6 - a - E

Vložením dvou šestnáctinových not došlo k překročení dob v taktu. Taktová čára se posunula a zčervenala (nesprávný počet dob v taktu). Označte obě šestnáctinové noty a zakřížkujte v dialogu **Formát not** pole **Skupinka** (nebo ručně zvolte patřičné nastavení). Tím se označí noty malé a bez hodnoty, neboť příraz tvoří noty malé a jejich hodnota se nezapočítává do dob taktu.

Po opuštění dialogu budou označené noty formátovány jako malé a bez hodnoty. Stejného výsledku byste dosáhli i po označení not a kliknutí na ikonu malých not a not bez hodnoty . Tyto noty můžete nyní kopírovat a vložit i před druhou notu „as“ v následujícím taktu.

Artikulační znaménka

Sestupující osminové noty v houslovém partu by měly být hrány jako staccato. Noty označte a klikněte na ikonu . Další (jiná) artikulační znaménka se nacházejí v dialogu **Formát not**, ve výklopném poli **Artikulační znaménka**. Přiřaďte i dalším notám patřičná artikulační znaménka a výsledek srovnejte se souborem LEKT0802.CAP:

Trioly a jiné iregulární dělení

Otevřete soubor LEKT0803.CAP, který obsahuje další část předchozího hudebního dílka:

Podle červených taktových čar vidíte, že nesouhlasí počet dob v taktech. Důvodem jsou trioly a kvintoly, které musíme zřídit.

Označte první tři osminové noty v hlasu bubínku a klikněte myší na ikonu . Otevře se dialog **Iregulární dělení**. Zde nastavíte patřičné hodnoty (našem případě trioly) a opustíte dialog. Pro označení not jako trioly (nejčastější dělení not) je možno použít i rychlejší metodu - označte noty, stiskněte a držte klávesu Shift a klikněte na ikonu . Při použití této varianty není nutno otevírat výše uvedený dialog.

Nyní jsou dané osminové noty označeny jako trioly. Jejich notové hlavy mají modrou barvu.

Triolové svorky nyní trochu ční do horního notového řádku. To je třeba zkorigovat. Provádí se to v grafické části programu (podrobnější popis je v další lekci).

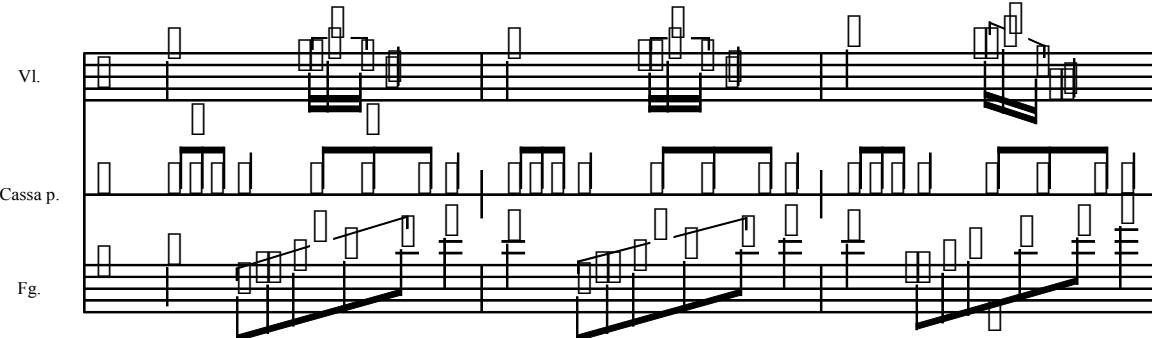
Klikněte na ikonu grafického režimu . Nyní klikněte někde na triolové svorky. Znak myši se změní na „větrnou růžici“. V této formě můžete všechny grafické symboly posouvat. Posuňte triolové svorky o něco níž. Opusťte grafickou část programu opět kliknutím na ikonu .

Formátujte nyní první dvě skupiny osminových not v hlasu bubínku jako trioly. V ostatních taktech můžete vsadit trioly bez triolových svorek (z důvodu přehlednosti). Označte všechny noty v posledních dvou taktech a formátujte je jako trioly. Vytvoří se velká triolová svorka přes dva takty. Přepněte na grafický režim, označte svorky a klikněte na ikonu (smazat). Svorky zmizí, trioly však zůstanou zachovány. To poznáte podle barevného značení (modrá barva not a černá taktová čára).

Nyní formátujte prvních pět osminových not ve fagotovém hlasu jako kvintoly. V dialogu **Iregulární dělení** zvolte na levé straně **Kvintola** (na pravé straně se tento

údaj - kvintola - vztahuje na tripartitní dělení - iregulár. dělení s tečkovanými notami). Spojte trámce osminové skupiny not (kvintoly) tak, že kurzor umístíte mezi trámce (tam, kde se dělí) a kliknete na ikonu (trámce spojit). Trámec potom můžete posunout nahoru podle obrázku (v grafické části). Potom zmáčkněte pravé tlačítko myši a klikněte nahoru. Neodstraňujte u první kvintoly číslo a svorky, neboť to je první iregulární dělení a hráč ho musí vidět kompletní. Obdobně naformátujte i další kvintolu.

Na závěr formátujte šestnáctinové noty v houslovém hlasu jako trioly. Jestli nebudete spokojeni s automatickým umístěním svorek, můžete je opět libovolně posunout. Výsledek porovnejte s LEKT0804.CAP. Tento soubor obsahuje ještě třetí systém, ve kterém je zobrazen ještě závěr tohoto hudebního dílka:

U prvních dvou triol v hlasu bicích a u poslední kvintoly u fagotu vidíte pouze číslo iregulárního dělení bez svorek. Toho dosáhnete tak, že v kontext-dialogu svorek zakřížkujete trioly atd. **bez svorek** (dialog dostanete v grafickém režimu po zmáčknutí pravého tlačítka myši).

Zanášky

Otevřete soubor LEKT0805.CAP. Zhotovíte hlasový výtah kontrabasů (viz lekce 7). *capella* otevřela nové okno. Noty v tomto souboru nyní přepracujete.

Tento ne příliš atraktivní part je třeba upravit tak, aby hráč nepropásl nástup.

Druhému řádku dejte atribut *dvouhlasý*. V dialogu **Vložit hlas** zvolte **Horní**. Do prvních taktů horního hlasu vepište pomlky.

Přepněte na kompletní partituru a zkopírujte druhý takt houslí (v druhém systému) do schránky.

Přepněte zpět na kontrabasový part a notový blok (ze schránky) vložte před druhý takt horního hlasu na spodním notovém řádku. Potom umístíte kurzor před vložený notový blok a kliknete na ikonu (houslový klíč). Na závěr označte vložené noty a kliknete na ikonu .

Nyní jsou vložené noty zobrazeny jako zanášky. Noty mají malý formát a plnou hodnotu. Vložení houslového klíče bylo nutné, aby měl kontrabasista správnou představu o zvuku.

Na konci vloženého notového bloku klikněte na ikonu (basový klíč). Dejte pozor na to, aby byl při vkládání basového klíče aktivován horní hlas - ve spodním hlasu nesmí mít přepnutí klíčů žádný účinek.

Na závěr musíte ještě upravit nožičky not v posledních dvou taktách basového hlasu směrem nahoru, a pauzu v prvním taktu horního hlasu formátovat jako neviditelnou. Výsledek porovnejte se souborem LEKT0805.CAP:

Kontrabaß

Kb

Poznámku (označení „Housle 1“), které by mělo být u zanášky se naučíte vkládat v další lekci.

Lekce 9 – grafika a text

V této poslední lekci si procvičíte vkládání předtaktí, legata a některé další funkce. Otevřete soubor LEKT0901.CAP. Obsahuje začátek klavírní skladby „První neúspěch“ od Roberta Schumanna. Tato skladba je velmi přesně frázována, je zde množství dynamických (artikulačních) znaků, které budete doplňovat. Začnete legatem.

Legato

Označte prvních šest not horního hlasu a klikněte na ikonu legata . Přes notový blok se nakreslí oblouk legata.

Označte nyní v horním hlasu druhého systému druhou až pátou notu a klikněte opět na ikonu .

Oblouk legata, který se nakreslí automaticky, končí na horním konci nožky poslední noty. Jestliže se Vám umístění nebude líbit, můžete ho zkorigovat: nejdříve zrušte označení bloku (pohněte libovolně kurzorem). Přepněte si do grafického režimu a klikněte na oblouk legata. Blok not, nad kterým je oblouk, má světle modrou barvu. Samotný oblouk má čtyři potahové body, kterými můžete tvar oblouku upravit. Když budete pomalu pohybovat myší přes oblouk legata, změní se kurzor ve „větrnou růžici“ a v potahových bodech v křížek. Po stisknutí tlačítka myši (křížek je v potahových bodech) můžete myší tvar oblouku upravit.

Stejným způsobem vložte i ostatní legata - označte notový blok a klikněte na . Partitura by měla vypadat nakonec takto:

V této skladbě se první část opakuje (téměř beze změny). Vytvořte proto nový systém, horní systém označte a zkopírujte do schránky Windows. Blok potom vložte do spodního systému .

Uvidíte, že se zkopírovala i všechna legata, nemusíte je tedy znovu vkládat. První legato se zkopíruje tehdy, jestli bude kopírována i jeho první nota, přičemž nevadí, jestli je kopírován nejdříve blok not a nota až potom.

Přechod mezi oběma systémy musíte přepracovat, neboť předtaktí na začátku třetího systému je již na konci druhého. V třetím systému proto smažte nejdříve osminovou pomlku (ve spodním hlasu), potom osminovou notu „g“ v horním hlasu. nyní zmizelo i legato, které bylo vázáno na smazanou notu.

V předtaktí byla pevná taktová čára. Umístěte kurzor vlevo od taktové čáry a zvolte v menu **Nástroje příkaz Taktová čára...** (nebo **ÁÍCítírlíÉ+ÁÍFÉ**), v dialogu klikněte na pole **taktovou čáru odstranit**. Nyní můžete znovu posadit legato na prvních pět not horního hlasu.

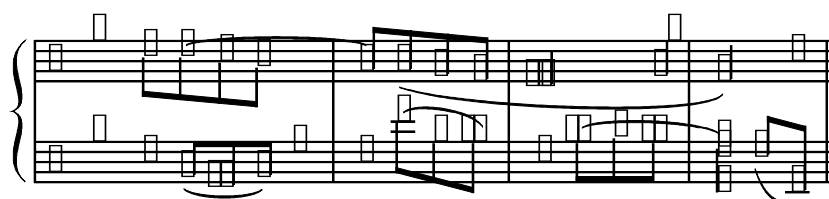
Závěr skladby má vypadat trochu jinak:

Umístěte kurzor na konec melodie horního hlasu a smažte poslední tři noty.

Všimněte si, že legato se nesmazalo (je vázáno k první notě). Napište konec řádku:

ÁÍFÍÉ 8 f 4 e 8 ÁÍ ÍMléíZléírlírlíklí É

Smažte poslední čtyři noty spodního hlasu. I tentokrát zůstane oblouk legata zachován. Vložte na konci taktu dvojitou taktovou čáru.

Později doplníte tomuto dílku ještě střed a závěr. Předtím však tuto část ještě upravíte.

Text

Texty v capelle jsou grafickými elementy (výjimkou jsou texty písní) a pracuje se s nimi podobně jako s legaty. Grafický element je možno libovolně posouvat a měnit jeho obsah. V textovém elementu můžete ovlivnit velikost a typ písma.

Prvním textem bude nadpis. Nejdříve pro něj musíte vytvořit místo. Klikněte na ikonu partiturové šablony a v dialogu zvolte v poli **Vertikální rozestupy - nad 1. systémem** hodnotu **16**.

Po opuštění dialogu bude před prvním systémem dostatek prostoru pro nadpis. Označte libovolnou notu na prvním řádku (nebo umístěte kurzor na první řádek - ale ne na jeho konec), přepněte na grafický režim a klikněte na ikonu **T**.

Klikněte na pole **standardní** písmo (nebo na pole **individuální**, kde potom v dialogu můžete předvolit font - typ písma - a jeho velikost). Klikněte myší na textové pole a pište:

Erster Verlust

Chcete-li text centrovat, zakřížkujte pole **centrovat text na stránce**.

Na přepínacím poli **Globální změna standardního písma** můžete tomuto písmu změnit font a velikost. Zvolte písmo (font) a velikost písma asi 30.

Po opuštění dialogu umístěte myší text na požadované místo. Jestli chcete na textu ještě něco změnit, musí být aktivován (kliknutím levého tl. myši) a potom na něj musíte kliknout pravým tlačítkem myši. Změny se provádí v dialogu, který se objeví.

Napište označení tempa „Mírně rychle“. Označte první notu prvního řádku (nebo tam umístěte kurzor) a klikněte na ikonu . Označení tempa vepište do textového pole, opusťte dialog a text umístěte na levý okraj partu. Stejným způsobem vložte jméno autora na prvou stranu. (Můžete zvolit třeba **individuální** typ písma).

Danému partu zarovnejte okraj. Textové elementy se posunou spolu s notami.

Označte první systém a zvolte dialog **Formát systému**. V okně **odsazení zleva** nastavte **o hodnotu 12**. Po opuštění dialogu se začátek prvního systému posune o nastavenou hodnotu. Na závěr zrušte označení taktu v třetím systému. Otevřte dialog **Formát systému** a klikněte na pole **zobrazit takt na začátku** tak, aby pole bylo bílé. Vaše partitura by měla vypadat takto:

Erster Verlust

Nicht schnell

Robert Schumann

The image displays a musical score for the piece 'Erster Verlust' by Robert Schumann. The tempo is marked 'Nicht schnell' (Not fast). The score is written for piano and is in 2/4 time. It consists of four systems of music, each with a grand staff (treble and bass clefs). The notation includes various note values, rests, and slurs, indicating a lyrical and somewhat somber mood.

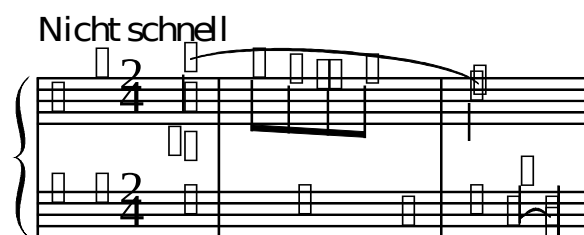
Hudební symboly

Při instalaci programu *capella* byla nainstalována i znaková sada CAPELLA.TTF, ve které je spousta hudebních symbolů a značek. Některé z nich můžete zadat přímo zmáčknutím příslušných kláves PC-klávesnice (malá písmena).

Označte první notu, přepněte na grafický režim, označte hud. znaky a klikněte na

textové pole. Tipněte na „f“ a v okně se objeví **f** (forte). Po opuštění dialogu je znak umístěn pod první notu. Vyvolejte ještě jednou tento dialog (buď nový, nebo otevřete tentýž pravým tlačítkem myši) a napište (připište) „p“ (piano).

V partituře to bude vypadat takto:

Pokud jste zvolili druhou metodu a znak piana připsali ke znaku forte v témže dialogu, bude rozestup mezi znaky poněkud větší.

Opakování a procvičování

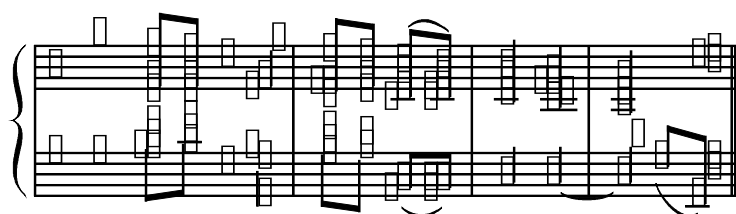
Budete zpracovávat střed a závěr dané klavírní skladby. Otevřete proto soubor LEKT0905 .CAP. V tomto souboru budete trochu „uklízet“ a zopakujete si některé již dříve prováděné funkce. Na rozdíl od předešlého, nebudeme již činnost popisovat podrobně.

Soubor LEKT0905 .CAP je kopie dvou souborů LEKT0904 .CAP. Proto jsou zde nevyhovující hodnoty odsazení zleva. Nastavte hodnoty u třetího a čtvrtého odsazení na 0 a odstraňte údaj taktu na třetím systému. Na druhém systému jsou oba řádky zřízeny dvojhlasně. V horním hlasu prvního systému je úplně na konci nota. Všechny pomlky proto formátujte jako neviditelné.

Potom dejte na začátek partitury pevnou takt. čáru ve formě začátku repeticce.

Překleňte prvních osm not horního hlasu prvního systému legatem. Legatem spojte i poslední dvě noty spodního hlasu.

Vložte notám a akordům posledního systému artikulační znaménka:

Nyní dejte notě před tímto vyobrazením (zdvih e') označení forte.

Na začátek partitury dejte cresc. (použijte individuální písmo „Times New Roman, kurziva, velikost 12“).

Mazání grafických symbolů

Text „Robert Schumann“ pochází ze zdrojového souboru a musí být smazán.

Textový element aktivujte v grafickém režimu a klikněte na ikonu . Tím se element smaže.

Crescendo

Na začátku partitury jsme vytvořili cresc. jako text. Opačnou funkci - decrescendo - vytvoříme jako grafický symbol.

Označte noty, pod kterými bude symbol (ÁÍŠííííííííÉ+kurzor) - jsou to poslední čtyři noty horního hlasu prvního systému. Přepněte na grafický režim (pokud jste noty neoznačovali v něm) a klikněte na ikonu . Objeví se crescendo v délce bloku.

LEKT0907.CAP

Pravým tlačítkem myši vyvolejte kontextový dialog a zvolte **Otočit**. Znak se převrátí na decrescendo. Posuňte ho dle svých představ mezi hlasy. Ostrost rozevření znaku můžete zkorigovat potahovými body.

Závěrečná montáž

Označte partituru ÁÍCítírlÍÉ+ÁÍÁÉ a zkopírujte do schránky Windows. Okno vyměňte za LEKT0904.CAP a blok vložte na konec partitury.

Zarovnejte okraje a porovnejte se souborem LEKT0907.CAP:

The image displays a musical score for piano, consisting of four systems of two staves each. The first system includes a 'cresc.' marking. The score is presented in a clean, black-and-white format, showing various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The notation is arranged in a standard piano score layout, with the right hand on the upper staff and the left hand on the lower staff of each system.

Finále

Objasnili jste si základní funkce programu *capella*. S pomocí dalšího - systematického dílu příručky nebo experimentováním si můžete objasnit další funkce programu. Mnoho z dalších možností Vám napoví např. i rejstřík na konci manuálu.